

Н. М. Краус

доктор економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу теорії економіки і фінансів НДФІ ДНУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, k2205n@ukr.net

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ЗРІЗ ДИХОТОМІЇ СТАРИХ І НОВИХ ІНСТИТУТІВ РОЗВИТКУ СФЕРИ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ІННОВАТИЗАЦІЇ

Анотація. У статті досліджено інституціональний зріз дихотомії старих (чинних) і нових інститутів розвитку сфери фінансів. Обґрунтовано та розкрито сутність формальних і неформальних інститутів її розвитку крізь призму еволюційної й інституціональної парадигм. Встановлено, що формальні інститути сфери фінансів – це спосіб організованої побудови фінансових відносин із урахуванням економічно-облікової формалізації зв'язків, статусів і норм, а неформальні – інститути, що склалися спонтанно та утворили фінансово-економічні взаємозв'язки, взаємодії й норми міжособистісного та міжгрупового спілкування фінансистів, економістів. Неформальний фінансовий інститут виникає там, де припиняється дія формального. В результаті теоретико-методологічного аналізу формальних і неформальних інститутів сфери фінансів виявлено, що вони постійно вдосконалюються через зміни певних інституцій. Ідеться про якісні зміни нормативної бази сфери фінансів, формування нових традицій і правил ділової етики та фінансової культури. Еволюція фінансової системи відбувається завдяки ретельному вивченню умов взаємодії фінансових суб'єктів та обґрунтуванню потреби в поліпшенні таких умов, що забезпечує кращі результати фінансово-економічної діяльності.

Ключові слова: фінансовий порядок, дихотомія інститутів, формальні фінансові інститути, неформальні фінансові інститути, старі й нові фінансові інститути, інституціонально-еволюційне поле.

Рис. 2. Літ. 15.

Nataliia Kraus

Dr. Sc. (Economics), Associate Professor, SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, k2205n@ukr.net

INSTITUTIONAL CROSS-SECTION OF THE DYCHOTOMIA OF VALID AND NEW INSTITUTES OF FINANCIAL SECTOR DEVELOPMENT UNDER INNOVATIZATION

Abstract. The institutional cross-section of the dichotomy of valid and new institutions of the development of the financial sector is investigated in the article. The content of formal and informal institutions of financial development through the prism of evolutionary and institutional paradigms is substantiated and disclosed. It is concluded that formal institutions of finance are a way to organize the financial relations, considering the economical and account formalization of relations, statuses and norms, and informal institutions that have developed spontaneously and formed financial and economic interrelations, interactions and norms of interpersonal and intergroup communication between financiers and economists. An informal financial institution arises where the formal financial institution ceases to operate. Using the scientific category of "dichotomy", the institutional support of the sphere of finance has been able to represent in a logical combination of two components: formal and informal institutions and "old" and "new" financial institutions of development. As a result of theoretical and methodological

© Краус Н. М., 2018

analysis of formal and informal institutions in the field of finance, it is found that financial institutions are in the process of continuous improvement through changes in certain institutions. In practice, it becomes a form of improvement of the normative framework of the financial sector, the formation of new traditions and rules of business ethics and financial culture. Evolutionary development of financial system is carried out through constant and diligent work on careful study and substantiation of the need to improve the conditions for the interaction of financial actors that provide the best results of financial and economic activity. The content of such economic categories of the sphere of finance as: custom, informal habit, tradition, value, rule, norm and law are revealed. The author's understanding of the following concepts are given: "financial order", "institutional order of the financial sphere", "institutional platform of the financial sphere", "institutional palette".

Keywords: financial order, dichotomy of institutes, formal financial institutions, informal financial institutions, valid and new financial institutions, institutional-evolutionary field.

JEL classification: B52.

Н. Н. Краус

доктор экономических наук, доцент, ведущий научный сотрудник отдела теории экономики и финансов НИФИ ГУНУ "Академия финансового управления", Киев, Украина

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЙ СРЕЗ ДИХОТОМИИ СТАРЫХ И НОВЫХ ИНСТИТУТОВ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ ФИНАНСОВ В УСЛОВИЯХ ИННОВАТИЗАЦИИ

Аннотация. В статье исследован институциональный срез дихотомии старых (действующих) и новых институтов развития сферы финансов. Обоснована и раскрыта суть формальных и неформальных институтов ее развития сквозь призму эволюционной и институциональной парадигм. Установлено, что формальные институты сферы финансов – это способ организованного построения финансовых отношений с учетом экономическо-учетной формализации связей, статусов и норм, а неформальные – институты, сложившиеся спонтанно и образующие финансово-экономические взаимосвязи, взаимодействия и нормы межличностного и межгруппового общения финансистов, экономистов. Неформальный финансовый институт возникает там, где прекращается действие формального. В результате теоретико-методологического анализа формальных и неформальных институтов сферы финансов выявлено, что они постоянно совершенствуются через изменения определенных институтов. Речь идет о качественных изменениях нормативной базы сферы финансов, формировании новых традиций и правил деловой этики и финансовой культуры. Эволюция финансовой системы происходит благодаря тщательному изучению условий взаимодействия финансовых субъектов и обоснованию необходимости улучшения таких условий, что обеспечивает лучшие результаты финансово-экономической деятельности.

Ключевые слова: финансовый порядок, дихотомия институтов, формальные финансовые институты, неформальные финансовые институты, старые и новые финансовые институты, институционально-эволюционное поле.

В умовах поглибленої кризи глобального розвитку вивчення феноменів ціннісно-інституційної деструкції [1, с. 109] та впливів формальних і неформальних фінансових інститутів на фундаментальні орієнтири суспільства має ключове значення в контексті всеохоплюючого реформування в країні. Досвід провідних країн світу показує, що найбільшого успіху у фінансово-

економічній сфері досягають держави, де інституціональна структура ринкової економіки вибудована з урахуванням традиційних цінностей, норм і правил суспільного життя. Очевидно, що існує взаємозалежність ступеня економічного розвитку та якості інститутів, фінансово-економічної й інституціональної динаміки. Становлення та розбудова фінансових інститутів у світі мають досить довгу історію. Розглядаючи окремі етапи їх еволюції, можна чітко виокремити зміни ролі та значення держави в розподілі національного багатства, а також її місця в соціально-економічних процесах загалом.

Потужний вплив на сучасне розуміння процесів формування й розвитку фінансових інститутів мали праці В. В. Білоцерківця, О. О. Завгородньої, Т. І. Єфименко [2–4]. Із дослідженням інституціональних аспектів функціонування фінансової сфери пов'язані імена О. Г. Білоруса, Г. Бортіса, П. М. Леоненка, Д. Нортона, Б. Є. Патона, С. В. Степаненка, О. О. Стрижак, В. М. Тарасевича, А. А. Ткача, О. Л. Яременка [1; 5–13]. У працях згаданих учених на основі міждисциплінарного підходу здійснено науковий пошук історичних, фінансово-економічних, морально-психологічних, політичних і культурних чинників інституціональних перетворень у економіці України. Незважаючи на це, проблема співіснування формальних і неформальних інститутів сфери фінансів у контексті динамічних інституціональних перетворень розкрита недостатньо.

Метою статті є дослідження дихотомії старих (чинних) та нових інститутів розвитку сфери фінансів, виявлення взаємозв'язків формальних і неформальних фінансових інститутів крізь призму еволюційної й інституціональної парадигм, а також пояснення змісту наявних форм взаємодоповнення та взаємодії таких інститутів.

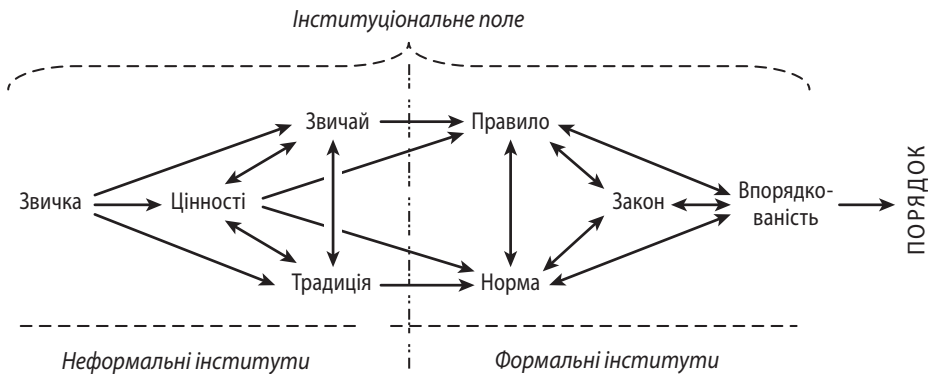
Інституціональна парадигма аналізує дії фінансових агентів у соціальному просторі, котрий наповнений різноманітними фінансовими інститутами – організаціями, правилами, традиціями, рутинами тощо. Спонукальними мотивами дій цих агентів є не так спроби забезпечити максимальний прибуток, як прагнення досягти відповідності дій і поведінки певного фінансового агента інституційним нормам та правилам із метою поліпшення свого становища в рамках фінансових інститутів. Головним об'єктом дослідження за такого підходу виступає вже не фінансовий агент, а фінансовий інститут, а предметом – адекватність дій фінансового агента чинним фінансовим інститутам [13, с. 333].

Зазначене зумовлює потребу в дослідженні інституціональних особливостей становлення й розвитку нових фінансових інститутів та їх співіснування з чинними, або старими, котрі функціонують уже досить тривалий час і вдосконалюються в процесі трансформації, системної й комплексної модернізації національної економічної системи. Таке дослідження дасть змогу долучити до факторів функціонування та еволюції інститутів їх інформаційні характеристики й можливості, а також розібратись у розбіжностях між формальними та неформальними фінансовими інститутами.

Взаємозв'язок і взаємовпливи між досліджуваними інститутами та інституціонально-еволюційне поле становлення фінансового порядку зображено на рис. 1. Вживаючи метафору “інституціонально-еволюційне поле”, ми ставимо мету якомога чіткіше представити інституціональне середовище як певний віртуально-реальний простір із сукупністю формальних і неформальних інститутів, що перебувають у постійній взаємозалежності та взаємодії. У рамках теми статті вважаємо, що формальні фінансові інститути зафіксовані в нормах писаного права сфери фінансів та є обов'язковими для виконання всіма економічними агентами. Для дотримання процедури їх виконання існують механізми примусу й покарання за недотримання чинних формальних фінансових норм. У свою чергу, неформальні інститути фінансової сфери являють собою неписані та не задокументовані в текстах офіційних документів цінності й звичаї фінансово-економічної діяльності.

Тобто критеріями розмежування формальних і неформальних правил сфери фінансів є: можливість чіткого визначення та специфікації, закріплення в текстах фінансових документів із проходженням відповідної процедури реєстрації у фінансових установах, наявність механізму підтримки виконання з боку фінансових органів, обов'язки держави щодо захисту фінансових правил [11, с. 21].

До того ж формальні інститути сфери фінансів – це спосіб організованої побудови фінансових відносин із урахуванням економічно-облікової формалізації зв'язків, статусів і норм. Ці інститути забезпечують проходження ділової інформації, яка потрібна для функціональної взаємодії. Формальні фінансові інститути регулюються законами, нормативними актами, складаються з однозначно зафіксованого тексту фінансового правила, а також правил прочитання й вживання цього тексту та процедурного знання того, як і за яких обставин застосовувати зазначене правило. Подібні інститути є результатом цілеспрямованих дій із затвердження й кодифікації відповідних норм і правил сфери фінансів. Особливістю організації фінансових інститу-

Рис. 1. Інституціонально-еволюційне поле становлення фінансового порядку

Розроблено автором.

тів є чітка ієрархія: змінити подальший вищий рівень формальних інститутів складніше, ніж попередній. Адекватність поведінки формальному фінансовому правилу може бути перевірена за формальними критеріями, а це писані правила (законодавчі акти, нормативи сфери фінансів) [14].

Неформальні фінансові інститути склалися спонтанно, там, де припинилася дія формальних, і утворили фінансово-економічні взаємозв'язки, взаємодії та норми міжособистісного й міжгрупового спілкування фінансистів, економістів. Неформальні звички еволюціонують і відтворюються через передання культурних цінностей, однак ці процеси відбуваються повільно та не можуть скеровуватися свідомо. Після зміни формальних правил неформальні традиції, що поступово еволюціонували як продовження попередніх неформальних звичок, трансформуються, результатом чого є реструктуризація загальних обмежень у обох вимірах для отримання нової рівноваги, котра набагато менш революційна.

Формальні інститути слугують ключем до розуміння взаємин між усіма суб'єктами фінансової системи. Інститути протистоять індивідуумам та є зовнішньою, соціальною за походженням силою. Різноманітність і різнорівневість людських фінансових взаємовідносин обумовлює наявність багаторівневої, різноманітної структури інститутів сфери фінансів, що дає можливість охопити всі сфери людської взаємодії. Інститути повинні бути порівняно стабільними й довговічними, щоб сприяти порядку у сфері фінансів. Довговічність інститутів робить їх значущими, але водночас перешкоджає зусиллям, спрямованим на інституціональні зміни, трансплантації інститутів та робить такі зміни здебільшого інкрементними.

Залежно від співвідношення формальних і неформальних фінансових норм у суспільстві налічуються численні форми взаємодоповнення та взаємодії фінансових інститутів у динаміці [11, с. 22], а саме:

- формальні фінансові інститути вводяться на основі наявних у суспільстві неформальних звичаїв, звичок, традицій, цінностей, тобто неформальні правила сфери фінансів формалізуються;

- формальні фінансові інститути частково припиняють свою дію, але майже не в змозі змінювати неформальні фінансові інститути, тобто неформальні фінансові інститути існують повсякчас, проте можуть виконувати другорядну роль у суспільстві;

- формальні правила сфери фінансів вступають у суперечність із неформальними традиціями;

- формальні фінансові правила створюються для протидії неформальним звичаям сфери фінансів та повинні сприяти створенню оновлених неформальних фінансових інститутів;

- формальні й неформальні фінансові інститути існують паралельно, тобто неформальні традиції сфери фінансів заповнюють “інституціональними”, які не регулюються чинними формальними фінансовими інститутами;

- неформальні правила фінансової сфери, що виникають, сприяють реалізації формальних, доповнюючи та продовжуючи їх;

– неформальні фінансові правила витісняють формальні, якщо останні призводять до невиправданих витрат їх суб'єктів, не надаючи відчутних переваг ані державі, ані безпосередньо гарантам цих правил;

– формальні фінансові правила пристосовуються до неформальних, змінюючись під впливом суспільства чи вимог часу.

Крім пояснення різниці між формальними й неформальними інститутами сфери фінансів, на сьогодні є потреба в тлумаченні змісту цілої низки категорій, котрі формують та визначають поле взаємодії цих інститутів. Ідеться про традиції, звички, звичаї, норми, зразки поведінки, які є не лише суто історичним фактом, а й реальністю. Звичаї проявляються здебільшого в побуті, отже, в ролі умовних правил і норм, тоді як традиції – в усіх галузях економіки. Вони не зникають, а й далі впливають на життєдіяльність індивідуумів.

Виходячи з наявних взаємозв'язків між собою та взаємодії з інститутами, традиції й норми формують інституціональну архітектуру фінансової сфери. Варто зауважити, що від здатності до пізнання фінансиста, економіста, науковця залежить те, чи будуть втілені результати його фінансової діяльності в записі, матеріальному об'єкті або набувають нормативно-правового документу. Чи вони залишаться лише ідеєю, котра не вийде за межі свідомості.

Згідно з Великим економічним словником, *звичай* – це джерело правових норм громадянського й торгового права, норма, яка доповнює закон у тих випадках, коли відповідний припис у законі відсутній або написаний недостатньо ґрунтовно [15, с. 673]. Слід мати на увазі, що відмежовувати неправові звички від звичаїв сфери фінансів не завжди легко, тим більше, що неформальні звички фінансово-економічної діяльності під час їх застосування як правило переростають у звичаї. До того ж звички й вміння дають можливість уніфікувати більшість стандартних, зрозумілих процедур, котрі часто повторюються в процесі реалізації фінансового проекту. Вмінням властиві запрограмованість послідовності етапів фінансово-економічної діяльності, неявні знання щодо окремих елементів.

Якщо звички проявляються в ситуаціях, котрі повторюються, та є базою для формування простих звичаїв, дій (мають характер автоматизмів), то *традиції* у сфері фінансів слугують основою для формування складних звичаїв (певної спрямованості поведінки фінансиста, в якій йому вказується свобода вибору конкретного вчинку, фінансової операції). У звичаях жорстко фіксується дія або її заборона. В традиції такий чіткий зв'язок не спостерігається. В рамках досліджуваної теми традицію варто трактувати як звичай, що встановлює порядок у поведінці фінансиста, його щоденній професійній діяльності. Під *цінностями* ми розуміємо стабільне, суб'єктивно-психологічне, регулятивне внутрішнє ставлення фінансиста до його роботи, що визначає світогляд, цілеспрямованість і характер його фінансово-економічної активності.

У свою чергу, *правило* – це організована форма вираження обов'язків учасників фінансових процесів, котрі є встановленими вищими рівнями

управління для нижчих; це сукупність вимог, виконання яких гарантує створення певних зусиль особам, до котрих вони висуваються [15, с. 853]. Під фінансовою *нормою* розуміємо узаконене встановлення, визнаний обов'язковий порядок, притаманний фінансовому сектору; під *законом* – нормативно-правові акти або встановлені законодавчими органами загальнообов'язкові правила, які мають найвищу юридичну силу, щодо урегулювання фінансової діяльності на всіх рівнях економічної агрегації: об'єктивний, постійний і необхідний взаємозв'язок між предметами, фінансовими явищами або процесами, що випливає з їх внутрішньої природи, сутності [15, с. 640].

Правила, як і норми, та закони ми умовно відносимо до формальних інститутів (див. рис. 1), котрі перебувають у тісному взаємозв'язку й взаємодії з неформальними інститутами сфери фінансів. Оскільки *взаємодія* – це процес, що розгортається в часі і просторі взаємовпливу фінансових структур шляхом обміну енергією, інформацією, рухом, матеріалами, речовиною [15], та впорядковує дію фінансових інститутів, вона приводить до повного інституційного порядку, котрий являє собою якісну характеристику стану фінансової системи з точки зору правових і морально-етичних норм. Говорячи про *фінансовий порядок*, ми маємо на увазі злагодженість, режим, послідовність, організацію та наявність цілеспрямованого взаємозв'язку елементів, що складають фінансову систему; безліч елементів будь-якої природи, між котрими існують стійкі (регулярні) фінансово-економічні відносини, що повторюються в просторі або часі либонь у тому й тому. Не буде помилкою під *інституційним порядком* фінансової сфери розуміти дотримання звичаїв, традицій, формальних правил економічної координації в ході ведення фінансової діяльності та своєчасне виконання відповідних законів, покликаних посилити фінансовий порядок.

Принципова відмінність неформальних фінансових цінностей і традицій від формальних фінансових норм полягає в тому, що останні кодифіковані, тобто зафіксовані в знаковій, письмовій формі. Вони чітко сформульовані й визначені, мають форму законів, підзаконних актів, розпоряджень, указів, які регламентують фінансовий сектор країни. На відміну від них неформальні цінності і традиції не зафіксовані в офіційних документах, але підтримуються за згодою сторін взаємодії. Однак вони теж мають певні механізми підтримки у вигляді морального осуду (якщо не суперечать формальним) чи покарання (кодекси, закони та правила мафії, якудзи, тріад тощо). В цих структурах зі складною ієрархією й жорсткими механізмами примусу до дотримання правил, стосунки регулюються визначеними неписаними фінансовими звичаями і традиціями незалежно від місця розташування осередків, а отже, й законодавства певної країни [11, с. 21].

Варто зауважити, що ми розглядаємо зв'язок між фінансовими інститутами та фінансовими інституціями як співвідношення між цілим і його складовими. Разом із тим у окремих фінансових інститутах певні інституції відіграють різну роль, що є ще однією підставою для розмежування інституцій та інститутів, а не ототожнення, як нерідко можна зустріти в літературі.

Тому для наукового розуміння проблем інституціонального забезпечення сфери фінансів нами було обрано економічну категорію “дихотомія” з наголосом на логічному протиставленні двох його складових. У цій статті й далі йтиметься про формальну й неформальну складові, про старі та нові фінансові інститути розвитку. Відповідно до загальноприйнятого тлумачення, *дихотомія* (з грец. “διχотоμία”: “διχο” – надвоє і “τομή” – ділення) – це роздвоєння, поступове ділення на дві частини, або розподілення будь-якого цілого поняття на дві окремі частки, котрі не схожі одна на одну та повністю вичерпують обсяг розподіленого [15]. Дихотомія формальних і неформальних інститутів розвитку сфери фінансів крізь призму еволюційної й інституціональної парадигм зображена на рис. 2.

До того ж фінансові інститути постійно вдосконалюються через зміни певних інституцій, що проявляється в якісній зміні нормативної бази сфери фінансів, формуванні нових традицій і правил ділової етики та фінансової культури. Еволюція фінансової системи відбувається завдяки наполегливій, копійчій праці, що полягає в ретельному вивченні й обґрунтуванні потреби в поліпшенні умов взаємодії фінансових суб'єктів, котрі забезпечують кращі результати фінансово-економічної діяльності. Процеси фінансової взаємодії мають форму різноманітних операцій, і величина трансакційних витрат на їх проведення великою мірою свідчить про ступінь досконалості фінансових інституцій та їх унормування [10, с. 292].

Інституції сфери фінансів є різними, доповнюють одна одну. Тому може бути складно, а в окремих випадках навіть неможливо перенести фінансові інституції, характерні для однієї цивілізації, в регіони, що мають зовсім інше культурне підґрунтя сфери фінансів. Інституції створюються індивідуумами або їх групами, щоб дати можливість повсякчас прагнути досягти особистих чи суспільних фінансових цілей [6, с. 502–504].

На рис. 2 схематично зображено сучасний інституційний простір – як певну інституційну платформу, котра покликана забезпечити становлення нових і новітніх фінансових інститутів розвитку та узгодити їх взаємодію зі “старими” (традиційними) в рамках чинної нормативно-правової бази. *Інституційну платформу* варто трактувати як певний майданчиковий простір, що покликаний забезпечити створення й розбудову фінансових інститутів та врегулювати їх взаємодію згідно з чинною нормативно-правовою базою.

Інституційна платформа завжди має на меті впорядкування фінансово-економічної діяльності на всіх рівнях економічної агрегації відповідно до основних законів, що регулюють сферу фінансів та визначають *інституціональне середовище* (тобто сукупність наказів, постанов, норм, котрі безпосередньо чи опосередковано регулюють фінансовий розвиток) національної економіки.

Через достатньо велику складність суспільств індивідуумами, що їх утворюють, не можуть вирішити в найраціональніший можливий спосіб якусь фінансово-економічну проблему, котра може виникнути будь-коли. Тому інсти-

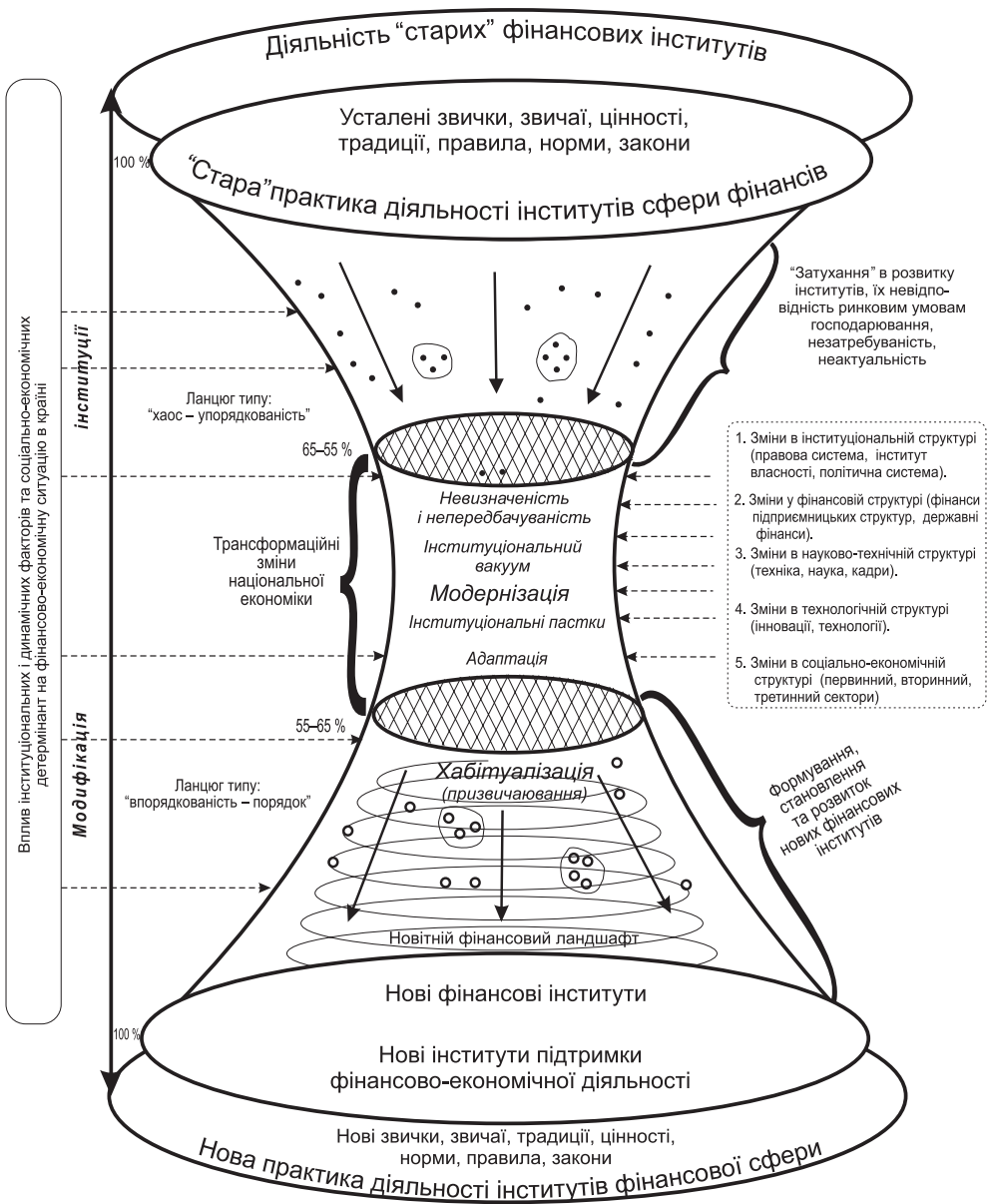

Рис. 2. Дихотомія формальних та неформальних інститутів розвитку сфери фінансів крізь призму еволюційної та інституціональної парадигм

Розроблено автором.

туції, тобто стійкі способи досягнення індивідуальних і суспільних цілей, покликані організувати суспільне й індивідуальне життя, виникають майже спонтанно. Останні, взаємодіючи, формують соціальну структуру, яка част-

ково визначає особисті дії через формальні обмеження сфери фінансів (правила поведінки) та матеріальні (наприклад, брак матеріальних ресурсів або ефективного попиту). Інституції фінансової сфери, що існують у суспільстві, є спадщиною минулого й, таким чином, внеском попередніх поколінь у розв'язання сучасних фінансових проблем. Однак вони можуть втратити своє значення, оскільки ситуація змінюється загалом, головним чином через соціальний вплив технологічних перетворень. Тому потрібні нові інституції, щоб упоратися із сучасними фінансовими викликами й потребами. Зазначене призводить до інституційних змін, що проявляється в надзвичайно складному історичному процесі, де елементи інституту гармонії співіснують зі складовими інституту конфлікту різного ступеня. Інституції залишаються незмінними протягом тривалого часу чи змінюються дуже повільно [6, с. 461; 7].

Наведений рис. 2 засвідчує наявність дуоінституціоналізації фінансового простору (подаліше функціонування в інституційному полі старих інститутів сфери фінансів, які перебувають у стані трансформації, модернізації, модифікації, адаптації, та становлення нових шляхом їх хабітуалізації (призвичаювання) до теперішнього інституційного середовища, що й визначає появу новітнього фінансового ландшафту).

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків. Динамічні аспекти взаємозв'язку та взаємодії старих і нових фінансових інститутів показали, що витіснення формальних норм та правил неформальними традиціями, цінностями може призвести до їх повного заміщення, хоча на сьогодні для фінансової системи вже характерне часткове заміщення, а також формування реальних обмежень у вигляді складної системи неформального типу, до котрої інтегровані формальні правила й норми.

Проведений нами теоретико-методологічний аналіз формальних і неформальних інститутів сфери фінансів засвідчив, що перші повинні чітко врегульовувати взаємодію фінансових суб'єктів на основі офіційно узгоджених чи зафіксованих правил, законів, регламенту, положень. Саме формальним інститутам відводиться ключова роль у встановленні й дотриманні фінансового порядку в економіці країни.

Неформальні фінансові інститути, хоч і регламентуються у фінансово-економічних діях, не узаконені. Вплив таких інститутів на фінансові операції в країнах зі слабозвинутими ринками навіть більший, ніж у розвинутих країнах, окрім того, вони доповнюють формальні інститути. Неформальні інститути повинні сприяти зміцненню довіри й поваги до верховенства права; нарешті, інфорсмент має проводитись об'єктивно та справедливо, наскільки це можливо.

Нові інститути можуть бути подібними до старих, уже відомих, оскільки містять елементи, успадковані від своїх попередників. Так, чим кращі, якісніші нові інститути, тим ефективніша економіка й вищий рівень розвитку сфери фінансів. Дієвими можна вважати нові інститути, котрі надають суб'єктам господарювання сфери фінансів відповідні стимули для фінансо-

вої діяльності, визначають їх бажану поведінку з точки зору дотримання окреслених напрямів інституційної трансформації, мають внутрішню систему примусу, винагород і покарань за відповідність одержаних результатів фінансово-економічної діяльності поставленим цілям. Створювати нові інститути сфери фінансів потрібно на новій соціально-економічній базі, за умови розроблення нового інституціонального механізму, що забезпечить підвищення ефективності процесу суспільного відтворення згідно з новими завданнями Уряду України.

Список використаних джерел

1. Яременко О. Л. Глобальні дисбаланси та новий протекціонізм: інституційна гіпотеза. *Економіка України*. 2017. № 5–6. С. 106–122.
2. Білоцерківець В. В. Нова економіка: зміст та еволюція : монографія. Дніпропетровськ : Січ, 2013. 366 с.
3. Завгородня О. О. Інноваційна динаміка національної економіки : монографія. Дніпропетровськ : Пороги, 2014. 407 с.
4. Єфименко Т. І. Фінансова наука та економічні реформи: інституціональний контекст. *Фінанси України*. 2012. № 8. С. 5–22.
5. Білорус О. Г. Глобальна структурна криза та трансформації фінансової світової системи. *Фінанси України*. 2014. № 4. С. 32–46.
6. Бортіс Г. Інституції, поведінка та економічна теорія. Внесок до класико-кейнсіанської політичної економії / пер. з англ. Т. Бардадим. Київ : ВД “Киево-Могилянська академія”, 2007. 560 с.
7. Леоненко П. М., Краус Н. М. Співіснування формальних та неформальних фінансових інститутів у фокусі інституціональних змін. *Національна економіка України в умовах європейської інтеграції* : зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф., 19–20 жовт. 2017 р. Дніпро : НМАУ, 2017. С. 11–16.
8. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. Київ : Основи, 2000. 198 с.
9. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. Б. Є. Патона ; НАН України, Ін-т економіки природокористування та сталого розвитку. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ, 2016. 72 с.
10. Степаненко С. В. Інституціональний аналіз економічних систем (проблеми методології) : монографія. Київ : КНЕУ, 2008. 312 с.
11. Стрижак О. О. Дихотомія формальних та неформальних інститутів. *Економіка і суспільство*. 2016. № 5. С. 19–25.
12. Тарасевич В. Н. О философии и методологии фундаментальной экономической науки. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2007. Вип. 2 (3). С. 3–12.
13. Ткач А. А. Формування інституціональної парадигми економічної теорії. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2013. № 1 (6). С. 329–334.
14. Ageenko I. Взаємозв'язок формальних і неформальних інститутів. *Prezi*. 2014. 22 Oct. URL: <https://prezi.com/-sgh--zl2dwu/presentation/>.
15. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. 7-е изд., доп. М. : Ин-т новой экономики, 2010. 1472 с.

References

1. Yaremenko, O. L. (2017). Hlobal`ni dy`sbalansy` ta novy`j protekcionizm: insty`tucijna hipoteza [Global imbalances and new protectionism: an institutional hypothesis]. *Ekonomika Ukrainy* [Economy of Ukraine], 5–6, 106–122 [in Ukrainian].

2. Bilocerkevets', V. V. (2013). *Nova ekonomika: zmist ta evolyuciya* [New economy: content and evolution]. Dnipropetrovs'k: Sich [in Ukrainian].
3. Zavorhodnya, O. O. (2014). *Innovacijna dy'namika nacional'noyi ekonomiky* [Innovative dynamics of the national economy]. Dnipropetrovs'k: Porohy' [in Ukrainian].
4. Yefy menko, T. I. (2012). Finansova nauka ta ekonomichni reformy: insty'tucional'ny'j kontekst [Financial science and economic reforms: institutional aspect]. *Finansy' Ukrayiny'* [Finance of Ukraine], 8, 5–22 [in Ukrainian].
5. Bilorus, O. H. (2014). Hlobal'na strukturna kry'za ta transformaciya finansovoyi svit-sy'stemy' [Global structural crisis and transformation of the world financial system]. *Finansy' Ukrayiny'* [Finance of Ukraine], 4, 32–46 [in Ukrainian].
6. Bortis, H. (2007). *Insty'tuciyi, povedinka ta ekonomichna teoriya. Vnesok do klasy'ko-kejnshians'koyi polity'chnoyi ekonomiyi* [Institutions, Behaviour And Economic Theory. A Contribution To Classical-Keynesian Political Economy]. Ky'yiv: Vy'davny'chij dim "Ky'yevo-Mohy'lyans'ka akademiya" [in Ukrainian].
7. Leonenko, P. M., Kraus, N. M. (2017). Triada "kraudfandy'nh – kraudsorsy'nh – kraudinvesty'nh" yak novitnij finansovy'j insty'tut realizaciyi kreaty'vny'kh iniciaty'v [Triad "crowdfunding – crowdsourcing – crowdinvesting" as the latest financial institution for the implementation of creative initiatives]. In *Svitovi tendenciyyi ta perspekty'vy' rozvy'tku finansovoyi sy'stemy' Ukrayiny' "WTPDFSU'2017"* [World trends and prospects for the development of the financial system of Ukraine "WTPDFSU'2017"] (pp. 102–105). Ky'yiv: KNU im. T. Shevchenka [in Ukrainian].
8. North, D. (2000). *Insty'tuciyi, insty'tucijna zmina ta funkcionuvannya ekonomiky'* [Institutions, institutional change and economic performance]. Ky'yiv: Osnovy' [in Ukrainian].
9. Paton, B. Ye. (Ed.). (2016). *Nacional'na parady'hma staloho rozvy'tku Ukrayiny'* [National paradigm of sustainable development of Ukraine]. Ky'yiv: DU "Insty'tut ekonomiky' pry'rodokory'stuvannya ta staloho rozvy'tku Nacional'noyi akademiyyi nauk Ukrayiny'" [in Ukrainian].
10. Stepanenko, S. V. (2008). *Insty'tucional'ny'j analiz ekonomichny'kh sy'stem (problemy' metodolohiyi)* [Institutional analysis of economic systems (problems of methodology)]. Ky'yiv: KNEU [in Ukrainian].
11. Stry'zhak, O. O. (2016). Dy'khotomiya formal'ny'kh ta neformal'ny'kh insty'tutiv [Dichotomy of formal and informal institutions]. *Ekonomika ta suspil'stvo* [Economy and society], 5, 19–25 [in Ukrainian].
12. Tarasevich, V. N. (2007). O filosofii i metodologii fundamental'noj e'konomicheskoy nauki [On the philosophy and methodology of fundamental economic science]. *Yevropejs'ky'j vektor ekonomichnoho rozvy'tku* [European vector of economic development], 2 (3), 3–12 [in Russian].
13. Tkach, A. A. (2013). Formuvannya insty'tucional'noyi parady'hmy' ekonomichnoyi teoriiy [Formation of the institutional paradigm of economic theory]. *Byuleten' Mizhnarodnoho Nobelivs'koho ekonomichnoho forumu* [Bulletin of the International Nobel Economic Forum], 1 (6), 329–334 [in Ukrainian].
14. Ageenko, I. (2014, October 22). Vzayemozvy'azok formal'ny'kh i neformal'ny'kh insty'tutiv [Interconnection of formal and informal institutions]. *Prezi*. Retrieved from <https://prezi.com/-sgh--zl2dwu/presentation/> [in Ukrainian].
15. Azriliyan, A. N. (Ed.). (2010). *Bol'shoj e'konomicheskij slovar'* [The big economic dictionary] (7th ed.). Moscow: Institut novej e'konomiki [in Russian].